
Т. О. Павлова

*к. ю. н., доц. кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК АЛЬТЕРНАТИВА УВ'ЯЗНЕННЮ

23 серпня 2023 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» № 3342-IX (далі – Закон України від 23.08.2023 р. № 3342-IX) [1], який вступив у чинність 28.03.2024 р. Прийняття вказаного закону відбулося в межах реалізації положень Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1153-р, а саме для «запровадження моделі здійснення альтернативних заходів та санкцій (пробації), яка передбачає поєднання нагляду та надання соціальної, психологічної та іншої підтримки для забезпечення виправлення засуджених і їх повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» (далі – Стратегія) [2].

Із запровадженням у чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) нового виду покарання, який є альтернативою ув'язненню, розпочався кримінологічний експеримент, за яким держава прагне застосувати захід, схожий на один з видів звільнення від відбування покарання, а саме з випробуванням – ст. 75 КК України, скоротити рівень злочинності, призначивши покарання без ізоляції, прагнучи розвантажити виправні та виховні колонії, реалізуючи на практиці основні напрями Стратегії.

Згідно з ст. 59-1 КК України, «Покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспіль-

---

ства» із призначенням певних видів обов'язків, які фактично дублюють обов'язки, визначені у ст. 76 КК України.

Згідно з ч. 2 та ч. 3 ст. 59-1 КК України, «2. Суд покладає на засудженого до пробаційного нагляду такі обов'язки: 1) періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; 2) повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання; 3) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації.

3. Суд може покласти на засудженого до пробаційного нагляду обов'язки:

1) використовувати електронний засіб контролю і нагляду та проживати за вказаною у рішенні суду адресою; 2) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля; 3) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду (роботу); 4) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою; 5) пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. Пробаційний нагляд призначається на строк від 1 до 5 років (ч. 4 ст. 59-1 КК України)» [3].

Аналізуючи сутність покарання, слід зазначити, що основною його відмінною ознакою є кара, але пробаційний нагляд, на наш погляд, не має вказаної обов'язкової ознаки та взагалі за своєю правовою природою не є покаранням.

Законом України від 23.08.2023 р. № 3342-IX було внесено зміни не тільки в Загальну частину Кримінального кодексу України, а й змінено суттєвим чином санкції Особливої частини. У такий спосіб законодавець здійснив депеналізацію, замінивши у більшості санкціях норм Особливої частини Кримінального кодексу України арешт на пробаційний нагляд. Так, пробаційний нагляд як новий вид покарання може бути призначений за 166 ви-

---

дів кримінальних правопорушень. Водночас, як вже було визначено, вказаним законом скасовано арешт за 142 види кримінальних правопорушень, залишивши арешт у деяких санкціях за військові кримінальні правопорушення.

Аналізуючи положення ст. 51 КК України, в якій фактично визначено систему покарань, пробаційний нагляд визначено на 8-ому місці. Враховуючи той факт, що чинна система покарань побудована від менш суворого до більш суворого покарання, пробаційний нагляд має бути за обсягом кари більш суворим видом покарання, ніж усі, що розташовані вище (штраф; позбавлення військового спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; конфіскація майна), але виходить навпаки, пробаційний нагляд є більш м'яким видом покарання, ніж усі сім видів покарань, які розташовані попереду нього, що позбавлено юридичної логіки та потребує свого переосмислення та законодавчих змін.

Отже, наглядова пробація за своєю правовою природою не є покаранням, оскільки не має головної ознаки покарання – кари та за обсягом правообмежень фактично дублює звільнення від відбування покарання з випробуванням – ст. 75 КК України; знаходячись на 8-ому місці у системі покарань – ст. 51 КК України, пробаційний нагляд є більш м'яким видом покаранням, ніж попередні, що порушує принцип розташування видів покарань «від менш суворого до більш суворого».

Література

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань: Закон України від 23.08.2023 р. № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text>
2. Про медіацію»: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text>

-
3. Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1612.2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>
  4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>